

דברי חזק
באמונה ובטחון ועוז
על פרשיות השבוע

ויאמר אליהו

מאת הרב אלי' מאיר סמיט שליט"א

ביהמ"ד תוס' יו"ט ירושלים « 347-897-9968 \ 058-323-1459 »

בס"ד

הנסיון הגדול העומדת לבני אדם היא חיובו לעסוק בפרנסתו בדרך הטבע, ולדעת שלא מעשיו פועלים כפי שנראה לעיניו רק לה' הישועה!!!

שלמה המלך אמר במשלי (כא, לא) 'סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה'. יש להבין האם לה' התשועה למה צריכים סוס מוכן ליום מלחמה, ומבאר הרבינו בחי, וזה דבריו: "שלמה ע"ה יזהיר כל אדם בכתוב הזה, שיעשה כל דבר שיצטרך לעשות, ובדרך הטבע כל מה שבכחו, ושימסור השאר ביד שמים, כי הנס אינו חל אלא בחסרון הטבע, ועיקר יצירת האדם בנוי על מדת הטבע, ועל כן יצטרך שיעשה האדם פעולות וענינים שיהיו הכנות להשיג בהן חפצו ולעמוד על משאלות לבו.

כגון היוצא למלחמה על אויביו שראוי לו שיכין כלי זיין וסוסים ומרכבות ליום מלחמה, שאם אינו מכין ויסמוך על הנס ימסר ביד אויביו, או כמי שיש לו חולה שהוא ראוי לתקן לו מסעדים וסמים למאכלו, ומאכילו המאכלים המועילים ולמנוע ממנו המאכלים המזיקים, ואחר שעשה לו כל יכלתו והשתדל בכל כחו ועשה בדרך הטבע כל הכנותיו אין ראוי לו לבטוח שיגיע אל רצונו רק בשם יתעלה לא בהכנות האלה, כי יש אדם שיאבד במלחמה עם כל ההכנות, ויש שינצל מבלעדיהן, ויש חולה שימות עם המאכלים המועילים ויש שתגיע לו רפואה עם המאכלים הרעים המזיקים.

ואם כן אין עיקר התשועה בענין המלחמה ולא בענין הרפואה להכנותיהם רק בשם יתעלה שכן כתיב, הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותיהם (תהילים קמז, ג), וכתיב (שם י) לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש ירצה, וכתיב (שם לג, יז) שקר הסוס לתשועה ע"כ.

נמצא לפי הרבינו בחי, שזאת הנסיון הגדול העומדת לבני אדם, מצד אחד הוא יש לעשות כל פעולות בדרך הטבע, ולדעת שלא המעשים פועלים כפי שנראה בראות עיני האדם שישועתו הוא פועל יוצא מהשתדלותו, רק לה' הישועה, והשתדלותו הוא לקיים גזירת המלך כמו מס שחייבים בני אדם למלכות.

« **מתי מותר לעסוק בהשתדלות אף לרשב"י??** »

ודאיתנן להכא יש להבין את דברי התנא האלוקי רשב"י בגמרא (ברכות לה:): "בזה"ל: "ת"ר וְאֶסְפֹּת דְּגִנָּה (דברים יא, יד) מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא יְמוֹשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ (יהושע א, ח), יכול דברים ככתבן, ת"ל 'ואספת דגנך' הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל, רשב"י אומר, אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים וכו', ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר וְאֶסְפֹּת דְּגִנָּה וכו'. אמר אביי, הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כרבי שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן", עכ"ל הגמ'.

ולכאורה לדעת רשב"י שמלאכתן נעשית ע"י אחרים, הלא יש גזירת המלך של בְּזַעַת אֶפִּיךָ תֹאכַל לֶחֶם (בראשית ג, יט), וא"כ איך יהא מלאכתו נעשית ע"י אחרים בלא לקיים גזירת המלך. וביותר יש להבין דברי אביי

« **מתי ההשתדלות לפרנסה היא כפירה??** »

כתוב בפרשה (טו, י) כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוך בכל מעשיך ובכל משלח ידך. פירש בה הרה"ק מקאברין זי"ע, אימתי יברכך ה' אלוך בכל מעשיך, במעשי הפרנסה במשא ומתן והן שאר צרכי חיי האדם בעוה"ז, כאשר תזכיר ותאמין שאין אתה עושה את המעשים ההם ואינם אלא משלח ידך עבודת כפיים בתור השתדלות ותו לא, אך ראשו, מוחו וליבו יהא קשור אל הבורא ית"ש. ר"ל, שגם בשעת עשיית הפרנסה יזכור תמיד כי הקב"ה הוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, אלא שגזר על בראיו שיעסקו בהשתדלות בידיהם, אך לא שידיו של האדם מביאים את הפרנסה, אלא רק הקב"ה הוא זן ומפרנס לכל, וכאשר יחיה האדם באמונה כזאת אזי ישלח לו הקב"ה את הברכה ואת ההצלחה במשלוח ידיו.

ונודע מה שכתוב **המסילת ישרים** (פכ"א ד"ה אמנם מה) וז"ל: "וכבר היה האדם יכול להיות יושב בטל, והגזרה (היינו מה שנקצב עבורו מן השמים) היתה מתקיימת, אם לא שקדם לכל בני אדם גזירתו ית' 'בזעת אפיך תאכל לחם' (בראשית ג, יט), אשר על כן חייב אדם להשתדל איזה השתדלות לצורך פרנסתו, שכן גזר המלך העליון, והרי זה כמס שפורע כל המין האנושי אשר אין להימלט ממנו, על כן אמרו (ספרי דברים קכ"ג) יכול אפילו יושב ובטל, תלמוד לומר (יד, כט) 'בכל מעשה ידך אשר תעשה', אך לא שההשתדלות הוא המועיל, אלא שההשתדלות מוכרח, הרי יצא ידי חובתו, וכבר יש מקום לברכת שמים שתשרה עליו ואינו צריך לבלות ימיו בחריצות והשתדלות, כי כיון שעשה אדם קצת מלאכה משם והלאה אין לו אלא לבטוח בקונו, ולא להצטער על שום דבר בעולמי", עכ"ל.

כמו כן מזהיר אותנו רבינו אברהם בן הרמב"ם בספרו הקדוש **המספיק לעובדי השם** (פ"ח הבטחון) בלשונו: "שהבוטח בהשתדלותו שהיא תביא לו הפרנסה הרי זו כפירה נסתרת, והיינו שבפיו אומר שמאמין בה' שהוא המפרנס והמרושש, הממית והמחיה, המוחץ והמרפא, אבל בסתר ליבו בוטח הוא שפרנסתו תלויה לפי ריבוי או מיעוט השתדלותו, ורפואתו תלויה בתרופות הרופאים, ומכיון שסובר כך, הרי זו כפירה, ודוד המלך אמר על כך (תהילים לא, יז) שנאתי השומרים הבלי שוא ואני אל ה' בטחתי", עכ"ל.

הנה איתא בגמרא (ב"ב י) רבי יהושע בן קרחה אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים, ולמד זאת מקראי בפרשתנו (טו, ט) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, ובליעל היינו ע"ז. וביאר הגה"ק רבי אלחנן וואסערמאן זי"ע הי"ד (קובץ שיעורים שם אות נ"א) פשוטן של דברים, כי שורש עבודת האלילים הוא משום שסבור שיש כח בע"ז להרע או להיטיב ח"ו, וכיוצא בדבר ייאמר כלפי מי שמעלים עיניו מן הצדקה משום שסבור שיש כח בממונו להיטיב לו, וחסרון הממון יריע לו, על כן זה האיש המעלים עיניו מן הצדקה כי אינו יכול להיפרד מממונו כי בוטח בו שהוא יעזור לו הרי הוא כעובד ע"ז רח"ל.

וביאר דבריו בעומק, מצינן בדברים כדרבונות שכותב הרבינו בחי (בפתיחה לפרשת שלח) המלמד לאנוש דעה ובינה בענין השתדלות הפרנסה.

שאומר 'הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידך', האם ח"ו דברי רשב" לא נכונים.

והביאור הוא בהקדם מעשה נורא אחרת עם רשב" שמצינו במדרש (ילקוט שמעוני בראשית כח) בענין זה, וכך מסופר שם: "מעשה באשה אחת ששהתה עשר שנים עם בעלה ולא ילדה, באו לפני רבי שמעון בר יוחאי, ואמרו לו שהם רוצים להתגרש, אמר להן רשב", כשם שהנישואין זה לזה היה מתוך מאכל ומשתה, כך אין אתם מתגרשין אלא מתוך מאכל ומשתה. הלכו אותו הזוג ועשו כדבריו, עשו לעצמן יום טוב ועשו סעודה גדולה ונשתכרו יותר מדאי. כיון שנתיישבה דעתו של הבעל, אמר לאשתו, בתי ראי כל חפץ טוב שיש לי בבית, וטלי אותו ולכי לבית אביך."

"מה עשתה האשה, לאחר שהלך בעלה לישון במיטתו רמזה לעבדיה ולשפחותיה ואמרה להם, שאוהו במטה, וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא. ויהי בחצי הלילה התעורר הבעל משנתו, אמר לאשתו, בתי היכן אני נמצא. אמרה לו, בבית אבי. אמר לה מה לי ולבית אביך. אמרה לו, שכך אמרת לי בערב, כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי לבית אביך ואין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך."

"הלכו אותו הזוג אל רשב", עמד רשב" והתפלל עליה ונפקדו. ללמדך מה הקב"ה פוקד עקרות אף צדיקים פוקדים עקרות."

"והרי דברים קל וחומר, ומה אם בשר ודם על שאמר לבשר ודם שכמותו, אין לי חפץ בעולם טוב ממך, נפקדו. ישראל המחכים לישועת הקב"ה בכל יום ואומרים, אין לנו חפץ טוב בעולם אלא אתה, על אחת כמה וכמה," ע"כ דברי המדרש.

לפי זה יובן היטב את דברי רשב" בגמרא, כי כל חששו של רשב" היתה שעל ידי עסק האדם בפרנסתו סופו יבוא ליבטל מתורה, על כן אמר אל יעסוק, ומלאכתו נעשית על ידי אחרים, איברא, כשאדם עוסק בפרנסתו ועדיין במוחו ובליבו מתפלל תפילה כזו, שאומר להקב"ה 'אין לי חפץ אלא בך', בודאי כמו שהאשה נענתה ונפקדה, כמו כן אדם כזו ייענה, ואין לנו לדאוג כי סופו שיבטל מן התורה, כיון שכל רצונו הוא לידבק בתורה בשלימות בלי עסק עולם הזה, ואומר 'אין לי חפץ אלא בך', ודאי הוא שיענה ויהא לו כל צורכו וסיפוקו, ולא יבטל מן התורה.

ומובן ג"כ למה הרבה עשו כרשב" ולא עלתה בידם, כיון שצריכים לכוון לזה באמת ובשלימות, אולם אם עוסקים בתורה ובוד בבד רוצים גם עולם הזה מן הצד, ודאי שלא לזה כיוון רשב", ובכה"ג לא יעלה בידם.

« במה נחלקו החובות הלבבות והרמב"ן?? »

באופן אחרת יש לבאר מחלוקת רשב" ור"י במהות מדת הבטחון. וכך איתא בספר אבן ישראל (דרש ג) להגאון

הצדיק רבי ישראל סלנטר זצ"ל, בזה"ל: "אך הנה יש שני מיני בטחון, בטחון של ה'חובות הלבבות', ובטחון של ה'רמב"ן'. לדעת החובות הלבבות צריך לבטוח בקב"ה על ידי השתדלות דוקא, כי אסור לסמוך על הנס, אף כי אין מעצור להקדוש ברוך הוא להושיע אף בלא השתדלות, אף על פי כן מה שבכוחו לעשות מחוייב הוא לעשות (עיי' שם שער הבטחון פרק ד'), וחטא אסא היה מה שלא דרש בה' כלל, רק ברופאים כמפורש בפסוק."

"ולהרמב"ן, הבטחון הוא להשליך ידו על ה' לבד, בלי שום סיבה, ומה שדרשו רז"ל וְרָפָא וְרָפָא (שמות כא, יט), היינו שניתן רשות לרופא לרפא (בב"ק פה), אבל העובד השלם אין ראוי לדרוש כלל ברפואה טבעית, ולדידיה גם בפרנסה אין צורך שום השתדלות, רק בטחון בה', וכו'."

"אמנם גם לדעת החובות הלבבות, אסור להרבות בהשתדלות, רק לעשות סיבה שיהיה אפשר גם כן על פי הטבע להרויח, ולבטוח בהשם יתברך, אבל ריבוי ההשתדלות הוא חסרון בטחון כידוע."

"אבל המינים ואפיקורסים שאינם מאמינים שה' יתברך מנהיג העולם, רק נתנו ההנהגה לכוכבי השמים וכסיליהם, זה דרךם כסל למו (תהלים מט, יד) להרבות מאד בהשתדלות לעשות סיבות למחסוריהם, מאחר שאינם מאמינים רק בטבע, לכן המה מפקחים יותר, להפיק רצונם בטבע, עכ"ל.

ולפי זה היה מקום לומר הא בהא תליא, המחלוקות בין החובות הלבבות והרמב"ן תלויה במחלוקת שבין רבי ישמעאל ורשב"ן.

ברם כד נעיי' נראה באמת אין שום מחלוקת ביניהם, רק תלוי באיזה דרגה נמצא האדם, וכמו שמסביר **הסבא מנובהרדוק זצ"ל** (בספרו מדרגת האדם, דרכי הבטחון) ומציין לדברי הגר"א על הפסוק הַשֵּׁלֶךְ עַל ה' יִהְיֶה וְהוּא יִכְלֶלְךָ (תהלים נה, כג), שבעל הבטחון איננו צריך להשתדלות כלל, ואם נקבע בשמים שהדבר יגיע אליו, הרי שלבסוף יגיע אף ללא השתדלות כלל. אלא שכל זה דוקא לאנשים ברי מעלה שבטחונם גדול, וכן ידוע שחובת ההשתדלות לאדם היא כמדת בטחונו, וצריך להזהר שלא יבטח בטחון מדומה בלא השתדלות כי אם אינו בדרגה זו לא תועיל לו הבטחון.

« מהי הפתרון לפרנסה ברווח?? »

וכך נפסק ברמב"ם ז"ל (סוף הל' שמיטה ויובל), וז"ל: "ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' לפיכך הובדלו מדרכי העולם והוא ברוך הוא זוכה להם, שנאמר אֲנִי חֶלְקָךְ וְנַחֲלָתְךָ (במדבר יח, כ). ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש אשר נדבה רוחו אותו והכינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעת את ה', והלך ישר כמו שעשהו האל ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר ביקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים, ויהיה ה' מנת חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, הרי דוד המלך ע"ה אומר ה' מנת חלקו וכוסי אתה תומיך גורלי (ע"פ תהלים טז, ח), עכ"ל הרמב"ם."

הרי מבואר בלשונו כי האדם המעולה אשר נדבה רוחו להימסר לגמרי לעבודת ה' ומפנה את ליבו לגמרי מכל טרדות העולם אינו זקוק לשום סיבה כי יהיה ה' חלקו ונחלתו, ויזמין לו דבר המסתפק בעולם הזה כמו שזכה לכהנים.

ונסיים בדברים מאירים שכתוב בספה"ק **ישמח משה** (בפרשת בשלח וז"ל: "כי הנה בפסוק אמר (בראשית ג, יט) בזעת אפך תאכל לחם, ובודאי פשוטו קאי על לחם הגשמי, אבל באמת קאי גם כן על התורה שנקראת לחם, וכמו שדרשו האכילהו לחם הטריחיהו במלחמתה של תורה (רש"י סוכה נב.), ואמרו (חגיגה יד.) כל משען לחם אלו בעלי תלמוד שנאמר (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי, ופירש"י שיש לסמוך על הוראתן כסמיכת לחם, והרי שהתורה נקראת לחם, ועל הלחם הזה אמרו בזיעת אפך תאכל לחם.

כי להבין דברי תורה צריך יגיעה רבה, כמו שדרשו (ברכות דף סג:) בפסוק זאת התורה אדם כי ימות באוהל, מי שממית עצמו עליה. וכל זה נתחדש רק אחר החטא, ולולי החטא לא היה צריך עמל להבין את התורה, ורק אחר החטא נפגם הגוף החומרי וא"א לו להבין ד"ת רק ע"י עמל ויגיעה, וזהו בזיעת אפך תאכל לחם, לחמה של תורה, וא"כ אף שהגזירה והקנס בזיעת אפך תאכל לחם נקנס על כל בני אדם, מ"מ אלו שתורתן אומנותן ויגיעים בתורה בזיעת אפם, שנתקיים בהם הגזירה בעמל התורה, שוב אינם צריכין שום השתדלות לטרפם ופרנסתם.

ולכן המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול ד"א, וההיפך באלו שפורקין לגמרי עול התורה מעל צאנם, צריכין ליגע בהשתדלות טרפם מכח הגזירה והקנס הקדום, ונמצא שהבחירה ביד כל אחד באיזה עמל שיבחר, עכ"ל המאירים.

"... ומה אם בשר

ודם על שאמר

לבשר ודם

שכמותו, אין לי

חפץ בעולם טוב

ממך, נפקדו.

ישראל המחכים

לישועת הקב"ה

בכל יום ואומרים,

אין לנו חפץ טוב

בעולם אלא

אתה, על אחת

כמה וכמה..."